

ZARYS PRAWA

redakcja naukowa Jerzy Kuciński

Jan Barcz, Andrzej Bierć, Jolanta Jakubowska-Hara
Stefan Korycki, Jerzy Kuciński, Walerian Sanetra

SERIA AKADEMICKA

2. WYDANIE

ZARYS PRAWA

redakcja naukowa Jerzy Kuciński

Jan Barcz, Andrzej Bierć, Jolanta Jakubowska-Hara
Stefan Korycki, Jerzy Kuciński, Walerian Sanetra

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

2. WYDANIE

Stan prawny na 29 lipca 2016 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Grażyna Polkowska-Nowak

Opracowanie redakcyjne i łamanie
Violet Design

Poszczególne rozdziały napisali:

Jan Barcz: rozdział VII
Andrzej Bierć: rozdział IV
Jolanta Jakubowska-Hara: rozdział V
Stefan Korycki: rozdział III
Jerzy Kuciński: Słowo wstępne, rozdziały I i II
Walerian Sanetra: rozdział VI

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

 prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-8092-505-2
2. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	19
SŁOWO WSTĘPNE	21
ROZDZIAŁ I	
PODSTAWY WIEDZY O PRAWIE	23
1. Prawo jako zespół norm	23
1.1. Pojęcie prawa	23
1.2. Praworządność	25
1.3. Akt normatywny, przepis prawny, norma prawna	28
1.3.1. Akt normatywny, jego budowa i ogłaszanie	28
1.3.2. Przepis prawny, rodzaje przepisów prawnych	31
1.3.3. Norma prawna i jej struktura	33
2. Tworzenie prawa, źródła prawa	35
2.1. Formy tworzenia prawa	35
2.2. Źródła prawa i ich system	37
3. Obowiązki prawa, stosowanie prawa, wykładnia prawa	42
3.1. Obowiązki prawa	42
3.2. Stosowanie prawa	46
3.3. Wykładnia prawa	49
4. Przestrzeganie prawa i odpowiedzialność prawna	54
4.1. Przestrzeganie i nieprzestrzeganie prawa	54
4.2. Odpowiedzialność prawna	56
5. Stosunki prawne	58
5.1. Pojęcie i rodzaje stosunków prawnych	58
5.2. Fakty prawne jako przyczyny powstawania, zmian i wygasania stosunków prawnych	61
5.3. Elementy stosunku prawnego	64
5.3.1. Podmioty stosunku prawnego	64
5.3.2. Treść stosunku prawnego	66
5.3.3. Przedmiot stosunku prawnego	68
6. System prawa	68
6.1. Pojęcie systemu prawa, jego zasady i cechy	68
6.2. Prawo wewnętrzne państwa a prawo międzynarodowe	72
Literatura	74

ROZDZIAŁ II

ELEMENTY PRAWA KONSTYTUCYJNEGO	76
1. Pojęcie i przedmiot prawa konstytucyjnego	76
2. Źródła prawa konstytucyjnego	77
2.1. Uwagi ogólne o źródłach prawa konstytucyjnego	77
2.2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.	78
2.3. Pozakonstytucyjne źródła prawa konstytucyjnego	80
2.3.1. Ustawy	80
2.3.2. Uchwały normatywne izb parlamentu	80
2.3.3. Ratyfikowane umowy międzynarodowe	80
2.3.4. Akty prawa pochodnego Unii Europejskiej	81
3. Konstytucyjne zasady ustroju państwa	81
3.1. Pojęcie konstytucyjnych zasad ustroju państwa i ich rodzaje	81
3.2. Konstytucyjne zasady ustroju politycznego państwa	82
3.2.1. Zasada władzy zwierzchniej Narodu	83
3.2.2. Zasada demokratycznego państwa prawnego	84
3.2.3. Zasada łączenia przedstawicielskich i bezpośrednich form sprawowania władzy przez Naród	85
3.2.4. Zasada podziału władzy i równowagi władz	86
3.3. Konstytucyjne zasady ustroju społecznego-gospodarczego państwa	87
3.3.1. Zasada społeczeństwa obywatelskiego	87
3.3.2. Zasada społecznej gospodarki rynkowej	88
4. Konstytucyjny status jednostki w Rzeczypospolitej Polskiej	89
4.1. Uwagi wstępne	89
4.2. Konstytucyjne zasady przewodnie statusu jednostki	90
4.3. Konstytucyjny katalog wolności, praw i obowiązków jednostki	91
4.4. Konstytucyjna ochrona statusu jednostki	94
5. Prawo wyborcze	96
5.1. Wybory i prawo wyborcze	96
5.2. Podstawowe zasady prawa wyborczego	98
5.2.1. Zasada powszechności praw wyborczych	99
5.2.2. Zasada równości praw wyborczych	100
5.2.3. Zasada bezpośredniości wyborów	101
5.2.4. Zasada tajności głosowania	102
5.2.5. Zasady ustalania wyników wyborów	102
5.3. Organizacja i tryb przeprowadzania wyborów	103
5.3.1. Zarządzenie wyborów	104
5.3.2. Podział na okręgi wyborcze i obwody głosowania	104
5.3.3. Organy wyborcze	104
5.3.4. Zgłaszanie kandydatów	105
5.3.5. Termin wyborów i głosowanie	105
5.3.6. Ustalenie wyników głosowania i wyników wyborów	105
5.3.7. Weryfikacja ważności wyborów	105
6. Formy bezpośredniego sprawowania władzy przez Naród	106
6.1. Referendum	106
6.1.1. Uwagi wstępne	106
6.1.2. Referendum ogólnokrajowe	106

6.1.3. Referendum lokalne	107
6.2. Obywatelska inicjatywa ustawodawcza	108
7. Organy władzy ustawodawczej – Sejm i Senat	109
7.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej Sejmu i Senatu	109
7.2. Status prawny posła i senatora	110
7.3. Organizacja wewnętrzna Sejmu i Senatu	112
7.3.1. Marszałkowie izb	113
7.3.2. Prezydium izb	113
7.3.3. Konwenty seniorów w izbach	114
7.3.4. Komisje izb	114
7.4. Funkcje Sejmu i Senatu	115
7.4.1. Funkcja ustawodawcza	115
7.4.2. Funkcja kontrolna	118
7.4.3. Funkcja kreacyjna	121
7.5. Tryb pracy Sejmu i Senatu	121
7.6. Zgromadzenie Narodowe	122
8. Organy władzy wykonawczej – Prezydent i Rada Ministrów	122
8.1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej	123
8.1.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej Prezydenta	123
8.1.2. Akty urzędowe Prezydenta	124
8.1.3. Kompetencje Prezydenta	125
8.2. Rada Ministrów	127
8.2.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej Rady Ministrów	127
8.2.2. Powoływanie Rady Ministrów i dokonywanie zmian w jej składzie	128
8.2.3. Skład i struktura Rady Ministrów	130
8.2.4. Funkcje ustrojowe i kompetencje Rady Ministrów	131
8.2.5. Zasady organizacji pracy i funkcjonowania Rady Ministrów	133
8.2.6. Odpowiedzialność parlamentarna i prawna członków Rady Ministrów	134
9. Organy władzy sądowniczej – sądy i trybunały	135
9.1. Uwagi ogólne o władzy sądowniczej	135
9.2. Sądy	136
9.2.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej sądów	136
9.2.2. Struktura i właściwość sądów	137
9.2.3. Konstytucyjne zasady organizacji i funkcjonowania sądów	139
9.2.4. Krajowa Rada Sądownictwa	139
9.3. Trybunał Konstytucyjny	140
9.3.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej Trybunału Konstytucyjnego	140
9.3.2. Funkcje Trybunału Konstytucyjnego	140
9.3.3. Funkcja kontroli norm	141
9.4. Trybunał Stanu	142
9.4.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej Trybunału Stanu	142
9.4.2. Kompetencje Trybunału Stanu	143
9.4.3. Tryb pociągania do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu	143
10. Organy kontroli państwowej i ochrony prawa	144
10.1. Najwyższa Izba Kontroli	144
10.1.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej NIK	144
10.1.2. Zakres kompetencji kontrolnych NIK	145

10.2. Rzecznik Praw Obywatelskich	146
10.2.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej Rzecznika Praw Obywatelskich	146
10.2.2. Zakres zadań Rzecznika Praw Obywatelskich	146
10.2.3. Tryb i formy działania Rzecznika Praw Obywatelskich	147
10.3. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	148
10.3.1. Charakterystyka ogólna pozycji prawnoustrojowej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	148
10.3.2. Skład i organizacja Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	148
10.3.3. Zadania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	148
Literatura	149

ROZDZIAŁ III

ELEMENTY PRAWA ADMINISTRACYJNEGO	153
1. Pojęcie administracji	153
2. Pojęcie i przedmiot prawa administracyjnego	155
2.1. Prawo o ustroju administracji publicznej	156
2.2. Prawo administracyjne materialne	156
2.3. Prawo administracyjne proceduralne	157
3. Źródła prawa administracyjnego	158
3.1. Klasyfikacja źródeł prawa administracyjnego	158
3.2. Źródła powszechnie obowiązującego prawa	158
3.2.1. Konstytucja RP	158
3.2.2. Ustawy	158
3.2.3. Ratyfikowane umowy międzynarodowe	159
3.2.4. Rozporządzenia	159
3.2.5. Akty prawa miejscowego	160
3.3. Źródła prawa o charakterze wewnętrznym	162
3.4. Źródła prawa Unii Europejskiej	163
4. Stosunek administracyjnoprawny	164
4.1. Pojęcie stosunku administracyjnoprawnego	164
4.2. Elementy stosunku administracyjnoprawnego	165
4.3. Nawiązanie stosunku administracyjnoprawnego	165
4.4. Rodzaje stosunków administracyjnoprawnych	166
5. Podziały terytorialne państwa	167
6. Organy administracji publicznej i ich klasyfikacja	168
7. Administracja rządowa	170
7.1. Naczelne organy administracji rządowej	170
7.1.1. Rada Ministrów	170
7.1.2. Prezes Rady Ministrów	170
7.1.3. Ministrowie	171
7.2. Centralne organy administracji rządowej	172
7.3. Terenowe organy administracji rządowej	173
7.3.1. Wojewoda	174
7.3.2. Zespólna administracja rządowa	175
7.3.3. Organy administracji niezespólonej	176
8. Samorząd terytorialny	176

8.1. Istota samorządu terytorialnego	176
8.2. Struktura terytorialna samorządu	178
8.3. Zakres działania i zadania jednostek samorządu terytorialnego	179
8.4. Organy jednostek samorządu terytorialnego	180
8.4.1. Organy stanowiące i kontrolne	180
8.4.2. Organy wykonawcze	181
9. Prawne formy działania administracji	182
9.1. Akty normatywne	183
9.2. Akty administracyjne	184
9.3. Ugody administracyjne	187
9.4. Porozumienia administracyjne	187
9.5. Czynności cywilnoprawne	187
9.6. Czynności faktyczne	188
10. Postępowanie administracyjne ogólne	188
10.1. Wprowadzenie	188
10.2. Zasady postępowania administracyjnego	189
10.3. Organy w postępowaniu administracyjnym	191
10.4. Strony i uczestnicy postępowania	192
10.5. Załatwianie spraw w postępowaniu administracyjnym	193
10.6. Przebieg postępowania	193
10.7. Kontrola rozstrzygnięć w postępowaniu administracyjnym	195
10.8. Sądowa kontrola decyzji administracyjnych	196
Literatura	199

ROZDZIAŁ IV

ELEMENTY PRAWA CYWILNEGO	201
1. Charakterystyka ogólna prawa cywilnego	201
1.1. Zakres prawa cywilnego	203
1.2. Zasady prawa cywilnego	204
1.3. Źródła prawa cywilnego	206
2. Podmioty prawa cywilnego	209
2.1. Rodzaje podmiotów	209
2.2. Osoba fizyczna jako podmiot prawa cywilnego	210
2.2.1. Pojęcie	210
2.2.2. Zdolność prawna osoby fizycznej	211
2.2.3. Zdolność osoby fizycznej do czynności prawnych	213
2.2.4. Ustanie zdolności prawnej osoby fizycznej	214
2.3. Osoby prawne	215
2.3.1. Pojęcie	215
2.3.2. Tworzenie osób prawnych	217
2.3.3. Zdolność prawna osób prawnych	217
2.3.4. Zdolność osób prawnych do czynności prawnych	218
2.3.5. System organów osoby prawnej	218
2.3.6. Indywidualizacja osoby prawnej w obrocie	219
2.3.7. Nadużycie formy osoby prawnej	219
2.3.8. Rodzaje osób prawnych	220
2.3.9. Ustanie osoby prawnej	221

2.4. Podmioty funkcjonalne	221
2.4.1. Przedsiębiorcy i konsumenci	221
2.4.2. Przedstawiciele ustawowi i przedstawiciele umowy (pełnomocnicy)	223
2.4.3. Pracodawcy i pracownicy	224
3. Prawo podmiotowe jako podstawowa konstrukcja ochronna prawa cywilnego	225
3.1. Pojęcie	225
3.2. Rodzaje praw podmiotowych	226
3.3. Wykonywanie praw podmiotowych	226
3.4. Zakaz nadużywania prywatnych praw podmiotowych	227
3.5. Sądowa ochrona prywatnych praw podmiotowych	228
4. Czynności prawne	228
4.1. Pojęcie	228
4.2. Rodzaje czynności prawnych	230
4.3. Istota oświadczenia woli	230
4.4. Forma oświadczenia woli	232
4.5. Forma elektroniczna jako ekwiwalent zwykłej formy pisemnej	234
4.6. Forma elektroniczna a autonomiczne formy pisemne	235
4.7. Znakowanie czasem dokumentu elektronicznego (podpisu elektronicznego) jako ekwiwalent formy pisemnej z datą pewną	236
4.8. Forma elektroniczna a akt notarialny	236
4.9. Podstawowe rodzaje formy pisemnej pod kątem skutków prawnych jej niezachowania	237
4.9.1. Powiązanie rodzaju form czynności prawnych z rygorem prawnym ich niezachowania	237
4.9.2. Skutki prawne niedochowania formy <i>ad solemnitatem</i>	238
4.9.3. Skutki prawne niezachowania formy <i>ad eventum</i>	238
4.9.4. Niezachowanie formy <i>ad probationem</i>	239
4.10. Podstawowe reguły interpretacji oświadczeń woli (czynności prawnych)	240
4.11. Wady oświadczenia woli	241
5. Instytucja przedawnienia	242
5.1. Charakterystyka ogólna	242
5.2. Podstawowe rodzaje przedawnienia	242
5.3. Istota przedawnienia roszczeń majątkowych	243
5.4. Terminy przedawnienia roszczeń	244
5.5. Bieg terminów przedawnienia roszczeń majątkowych	245
5.6. Terminy prekluzyjne (zawite)	246
6. Prawo rodzinne	246
6.1. Charakterystyka ogólna	246
6.2. Zasady prawa rodzinnego	247
6.3. Małżeństwo	247
6.4. Pochodzenie dziecka	250
6.5. Obowiązek alimentacyjny	252
7. Prawo rzeczowe	254
7.1. Pojęcie	254
7.2. Rzecz jako przedmiot podmiotowych praw rzeczowych	254
7.3. Rodzaje rzeczy	255
7.4. Katalog podmiotowych praw rzeczowych	257

7.5. Posiadanie jako faktyczne władztwo nad rzeczą	259
8. Prawo zobowiązań	261
8.1. Charakterystyka ogólna	261
8.2. Pojęcie zobowiązania	261
8.3. Istota i rodzaje świadczenia	263
8.4. Umowa jako najważniejsze źródło zobowiązań	266
8.4.1. Zasada swobody umów i jej ograniczenia	267
8.4.2. Procedury zawierania umów	269
8.4.3. Zawarcie umowy za pomocą wzorców (ogólnych warunków umów, regulaminów, wzorów umów, taryf)	273
8.4.4. Umowy konsumenckie	275
8.4.5. Umowa przedwstępna	279
8.4.6. Dodatkowe zastrzeżenia umowne	280
8.5. Odpowiedzialność cywilna (odszkodowawcza)	280
8.5.1. Charakterystyka ogólna odpowiedzialności cywilnej (odszkodowawczej)	280
8.5.2. Odpowiedzialność kontraktowa (<i>ex contractu</i>)	282
8.5.3. Odpowiedzialność deliktowa (<i>ex delicto</i>)	284
8.5.4. Zbieg odpowiedzialności kontraktowej i deliktowej	290
8.6. Wygaśnięcie zobowiązań	291
8.6.1. Ogólne przyczyny wygaśnięcia zobowiązań	291
8.6.2. Wygaśnięcie zobowiązania z zaspokojeniem wierzyciela	292
8.6.3. Wygaśnięcie zobowiązania bez zaspokojenia wierzyciela	293
9. Prawo spadkowe	294
9.1. Charakterystyka ogólna	294
9.2. Dziedziczenie testamentowe	295
9.2.1. Testament jako podstawa dziedziczenia	295
9.2.2. Forma testamentu	296
9.2.3. Treść testamentu, czyli rozrządzenia testamentowe	298
9.2.4. Unieważnienie testamentu	301
9.3. Dziedziczenie ustawowe (pozatestamentowe)	301
9.3.1. Przesłanki dziedziczenia ustawowego	301
9.3.2. Krąg spadkobierców ustawowych	302
9.4. Zrzeczenie się dziedziczenia	303
9.5. Zachowek	304
9.6. Stwierdzenie nabycia spadku	305
9.7. Odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe	306
9.8. Dział spadku	308
10. Postępowanie cywilne jako szczególny dział prawa cywilnego formalnego (procesowego) o funkcjach służebnych (wykonawczych) wobec materialnego prawa cywilnego	309
11. Prawo prywatne międzynarodowe jako dział „usługowy” prawa prywatnego rozstrzygający „kolizje” między prawem krajowym i obcym w sprawach cywilnych	311
Literatura	311

ROZDZIAŁ V

ELEMENTY PRAWA KARNEGO	314
1. Istota i przedmiot prawa karnego	314
1.1. Pojęcie i zakres prawa karnego	314

1.2. Nauki związane z prawem karnym	316
1.3. Funkcje prawa karnego	317
1.4. Naczelne zasady prawa karnego	318
1.5. Źródła prawa	320
2. Obowiązki ustawy karnej	322
2.1. Obowiązki ustawy pod względem czasu	322
2.2. Obowiązki ustawy karnej pod względem miejsca i osób	323
3. Pojęcie przestępstwa. Zasady odpowiedzialności	325
3.1. Definicja przestępstwa. Czyn zabroniony a przestępstwo	325
3.2. Klasyfikacja przestępstw	326
3.3. Podmiot przestępstwa. Granice wieku odpowiedzialności karnej	327
3.4. Przedmiot przestępstwa	329
3.5. Strona przedmiotowa przestępstwa	329
3.6. Strona podmiotowa przestępstwa	330
4. Formy popełnienia przestępstwa	332
4.1. Uwagi ogólne	332
4.2. Formy stadialne (tzw. pochod przestępstwa)	332
4.3. Formy zjawiskowe (współdziałanie przestępne)	333
5. Wyłączenie odpowiedzialności karnej	335
5.1. Uwagi ogólne	335
5.2. Okoliczności wyłączające bezprawność czynu (tzw. kontratypy)	335
5.2.1. Obrona konieczna	335
5.2.2. Stan wyższej konieczności	337
5.2.3. Ryzyko nowatorstwa	338
5.3. Okoliczności wyłączające winę	338
5.3.1. Niepoczytalność	338
5.3.2. Błąd co do znamienia czynu zabronionego (błąd co do faktu)	339
5.3.3. Nieświadomość bezprawności czynu (błąd co do prawa)	340
5.3.4. Błąd co do kontratypu lub okoliczności wyłączającej winę	340
5.3.5. Rozkaz przełożonego	340
6. Zbieg przestępstw i przepisów ustawy	341
6.1. Zbieg przestępstw	341
6.2. Zbieg przepisów ustawy	343
7. Środki reakcji prawnokarnej i ich stosowanie	343
7.1. Uwagi wstępne. Pojęcie kary	343
7.2. System i katalog kar	344
7.2.1. Kara grzywny	345
7.2.2. Kara ograniczenia wolności	346
7.2.3. Kara pozbawienia wolności	347
7.2.4. Kara 25 lat pozbawienia wolności i kara dożywotniego pozbawienia wolności . . .	348
7.3. Środki karne	348
7.3.1. Uwagi ogólne	348
7.3.2. Pozbawienie praw publicznych	349
7.3.3. Zakaz zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej	349
7.3.4. Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi	350

7.3.5. Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu. Nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	350
7.3.6. Zakaz wstępu na imprezę masową	351
7.3.7. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	351
7.3.8. Zakaz prowadzenia pojazdów	352
7.3.9. Świadczenie pieniężne	353
7.3.10. Podanie wyroku do publicznej wiadomości	353
7.4. Przepadek i środki kompensacyjne	353
7.4.1. Uwagi ogólne	353
7.4.2. Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa	354
7.4.3. Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	355
7.4.4. Nawiązka	355
7.5. Środki probacyjne (związane z poddaniem sprawcy próbie)	356
7.5.1. Uwagi wstępne	356
7.5.2. Warunkowe umorzenie postępowania karnego	357
7.5.3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary	358
7.5.4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie	360
7.6. Sądowy wymiar kary	362
7.6.1. Uwagi ogólne	362
7.6.2. Zasady i dyrektywy sądowego wymiaru kary	362
7.6.3. Nadzwyczajne złagodzenie kary	363
7.6.4. Odstąpienie od wymierzenia kary	364
7.6.5. Nadzwyczajne obostrzenie wymiaru kary	364
7.7. Środki zabezpieczające	366
7.7.1. Uwagi wstępne	366
7.7.2. Nowa regulacja środków zabezpieczających	366
7.7.3. Środki karne orzekane tytułem środka zabezpieczającego	369
8. Przedawnienie. Zatarcie skazania	369
8.1. Przedawnienie	369
8.2. Zatarcie skazania	371
Literatura	373

ROZDZIAŁ VI

ELEMENTY PRAWA PRACY	375
1. Pojęcie, przedmiot i ogólne właściwości prawa pracy	375
2. Podstawowe zasady prawa pracy	379
2.1. Zasada wolności wyboru pracy	379
2.2. Zasada autonomii i zgodności woli stron stosunku pracy	379
2.3. Obowiązek pracodawcy szanowania godności i innych dóbr osobistych pracownika	380
2.4. Zasada równego traktowania w zatrudnieniu	380
2.5. Zasada uprzywilejowania pracowników	382
3. Źródła prawa pracy	383
3.1. Ogólna charakterystyka. Hierarchia źródeł prawa pracy	383
3.2. Kodeks pracy	386
3.3. Układy zbiorowe pracy	387

3.3.1.	Strony i treść układów zbiorowych pracy	387
3.3.2.	Reprezentatywne organizacje związkowe	387
3.3.3.	Ograniczenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego oraz wymagania formalne dotyczące nawiązania i rozwiązania układu zbiorowego pracy	388
3.3.4.	Modyfikacja treści i zakresu obowiązywania układu zbiorowego pracy	389
3.3.5.	Układ zbiorowy pracy a umowa o pracę	390
3.4.	Regulaminy zakładowe	391
3.4.1.	Regulamin pracy	391
3.4.2.	Regulamin wynagradzania	392
4.	Stosunek pracy	393
4.1.	Pojęcie stosunku pracy	393
4.2.	Strony stosunku pracy	394
4.3.	Treść stosunku pracy	396
4.4.	Podstawy stosunku pracy. Umowa o pracę	396
4.5.	Ustanie umowy o pracę	399
4.5.1.	Wygaśnięcie umowy o pracę	400
4.5.2.	Wypowiedzenie umowy o pracę	400
4.5.3.	Rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia	402
4.6.	Zmiana umowy o pracę	403
4.7.	Sankcje niezgodnego z prawem rozwiązania umowy o pracę (stwierdzenia jej wygaśnięcia)	404
4.8.	Stosunek pracy na podstawie powołania, wyboru i mianowania	405
5.	Wynagrodzenie za pracę i inne świadczenia związane z pracą	407
5.1.	Pojęcie, zasady, metody i składniki wynagrodzenia za pracę	407
5.1.1.	Pojęcie wynagrodzenia	407
5.1.2.	Zasady wynagradzania	409
5.1.3.	Metody płac	410
5.1.4.	Składniki wynagrodzenia	410
5.2.	Ochrona wynagrodzenia za pracę	410
5.3.	Inne świadczenia związane z pracą	412
6.	Czas pracy	413
6.1.	Pojęcie czasu pracy. Podstawowy czas pracy	413
6.2.	Systemy czasu pracy	415
6.3.	Praca w godzinach nadliczbowych, w porze nocnej oraz w niedziele i święta	417
7.	Obowiązki pracodawcy i pracownika oraz ich odpowiedzialność	419
7.1.	Obowiązki pracodawcy	419
7.2.	Obowiązki pracownika	420
7.3.	Odpowiedzialność pracownika i pracodawcy	421
7.3.1.	Rodzaje odpowiedzialności pracownika	422
7.3.2.	Odpowiedzialność porządkowa	423
7.3.3.	Odpowiedzialność materialna	424
7.3.4.	Odpowiedzialność pracodawcy	425
Literatura		427

ROZDZIAŁ VII

PODSTAWY WIEDZY O PRAWIE UNII EUROPEJSKIEJ .....

1.	Proces integracji europejskiej: rozwój, koncepcje, formy prawne	428
----	---	-----

1.1. Od Wspólnot do Unii Europejskiej	428
1.2. Koncepcje integracji europejskiej	431
1.3. Unia Europejska jako organizacja międzynarodowa	433
1.3.1. Pojęcie organizacji międzynarodowej	433
1.3.2. Charakter prawny Unii Europejskiej	434
1.4. Elastyczność procesu integracji a problem jej fragmentacji	436
2. Ustanowienie, charakter prawny i struktura Unii Europejskiej	438
2.1. Ustanowienie Unii Europejskiej	438
2.2. Charakter prawny Unii Europejskiej i jej struktura po wejściu w życie Traktatu z Lizbony	440
2.3. Wspólne wartości i cele Unii Europejskiej	441
2.4. Członkostwo w Unii Europejskiej	443
2.4.1. Zwiększanie się liczby państw członkowskich – proces rozszerzenia	443
2.4.2. Wystąpienie z Unii Europejskiej	443
2.4.3. Możliwość wykluczenia z Unii Europejskiej	445
2.4.4. Zawieszenie w prawach państwa członkowskiego ze względu na naruszenie zasady praworządności	446
2.5. Możliwość rozwiązania Unii Europejskiej	447
2.6. Terytorialny zakres obowiązywania Traktatów stanowiących podstawę Unii Europejskiej	448
3. Zasady ustrojowe Unii Europejskiej	449
3.1. Państwa członkowskie – „władcy Traktatów”	449
3.2. Zasada kompetencji powierzonych (przyznanych)	449
3.3. Zakres kompetencji powierzonych Unii Europejskiej – rodzaje kompetencji Unii Europejskiej	450
3.4. Wzmocniona współpraca	453
3.5. Zasada lojalności	454
3.6. Zasada pomocniczości	454
3.7. Zasada proporcjonalności	455
3.8. Zasada zakazu dyskryminacji	456
3.9. Zasada zakazu ograniczeń	457
3.10. Zbliżenie prawa krajowego państw członkowskich (harmonizacja prawa)	458
4. System instytucjonalny Unii Europejskiej	459
4.1. Rozwój systemu instytucjonalnego Unii Europejskiej	459
4.2. Instytucje i organy Unii Europejskiej oraz zasady ich funkcjonowania	460
4.3. Poszczególne instytucje Unii Europejskiej	461
4.3.1. Parlament Europejski	461
4.3.2. Rada Europejska	463
4.3.3. Rada Unii Europejskiej	464
4.3.4. Komisja Europejska	467
4.3.5. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	468
4.3.6. Europejski Bank Centralny	468
4.3.7. Trybunał Obrachunkowy	469
4.4. Wybrane organy i agencje	469
5. Struktura prawa Unii Europejskiej i jego źródła	470
5.1. Struktura prawa Unii Europejskiej	470
5.2. Unijne prawo pierwotne	471

5.2.1.	Traktaty rewizyjne i tzw. procedura kładki	471
5.2.2.	Traktaty akcesyjne	474
5.2.3.	Zasady ogólne prawa unijnego	475
5.2.4.	Umowy międzynarodowe Unii Europejskiej z państwami trzecimi lub organizacjami międzynarodowymi	475
5.3.	Unijne prawo pochodne	477
5.3.1.	Rodzaje aktów prawa pochodnego	477
5.3.2.	Kategorie aktów unijnego prawa pochodnego i procedury ich uchwalania . . .	478
5.3.2.1.	Akty ustawodawcze	478
5.3.2.2.	Akty nieustawodawcze	481
5.4.	Rola parlamentów narodowych państw członkowskich	482
6.	Prawo Unii Europejskiej a prawo krajowe państw członkowskich	483
6.1.	Zasady wykonywania prawa unijnego	483
6.2.	Zasada pierwszeństwa prawa unijnego wobec prawa krajowego państw członkowskich	484
6.3.	Zasada skutku bezpośredniego prawa unijnego	485
6.4.	Prawo Unii Europejskiej a prawo polskie w świetle postanowień Konstytucji RP z 1997 r.	486
6.4.1.	Podstawa prawna przystąpienia Polski do Unii Europejskiej	486
6.4.2.	Procedura związania się przez Polskę traktatem akcesyjnym i traktami rewizyjnymi	487
6.4.3.	Pierwszeństwo prawa unijnego wobec prawa polskiego	489
6.4.4.	Problem nowelizacji Konstytucji RP w związku z członkostwem w Unii Europejskiej	490
7.	System ochrony prawnej w Unii Europejskiej	490
7.1.	Struktura sądów unijnych	490
7.2.	Właściwość sądów unijnych	492
7.2.1.	Jurysdykcja w sprawach spornych	492
7.2.2.	Jurysdykcja w sprawach niespornych	493
7.3.	Zakres właściwości poszczególnych sądów unijnych	494
8.	Obywatel Unii i ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej	495
8.1.	Obywatel Unii Europejskiej	495
8.1.1.	Umacnianie statusu jednostki w ramach procesu integracji europejskiej	495
8.1.2.	Definicja obywatelstwa Unii Europejskiej	495
8.1.3.	Status i uprawnienia obywatela Unii Europejskiej	496
8.1.4.	Obywatele Unii Europejskiej a jej legitymacja demokratyczna	496
8.1.5.	Uprawnienia obywatela Unii Europejskiej	497
8.2.	Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej	499
8.2.1.	Ochrona praw podstawowych jako zasad ogólnych prawa unijnego	499
8.2.2.	Umocnienie ochrony praw podstawowych na mocy Traktatu z Lizbony	500
9.	Rynek wewnętrzny, polityki i działania wewnętrzne Unii Europejskiej	503
9.1.	Pojęcie i struktura unijnego rynku wewnętrznego	503
9.2.	Swobody unijnego rynku wewnętrznego	504
9.3.	Polityki wspólne i polityki unijne	507
9.4.	Wspólne reguły konkurencji Unii Europejskiej	509
9.5.	Unia Gospodarcza i Walutowa	511
9.6.	Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej	514

---

10. Podstawy prawne stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej	517
10.1. Pojęcie stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej	517
10.2. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa	518
10.2.1. Rozwój wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa	518
10.2.2. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa po wejściu w życie Traktatu z Lizbony	521
10.3. Europejska polityka sąsiedztwa	527
10.4. Struktura i podstawy prawne działań zewnętrznych Unii	528
Literatura	532
SKOROWIDZ PRZEDMIOTOWY	535

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c.** – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
- k.k.** – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1137)
- k.k.w.** – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- k.p.** – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.)
- k.p.a.** – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 23 z późn. zm.)
- k.p.c.** – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k.** – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- Konstytucja RP,
Konstytucja z 1997 r.,
ustawa zasadnicza** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.)
- k.r.o.** – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 z późn. zm.)
- p.p.s.a.** – ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 718)
- TFUE** – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 47)
- TWE** – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. UE C 321E z 29.12.2006, s. 37)
- TUE** – Traktat o Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 13)

Inne

- KPP** – Kwartalnik Prawa Prywatnego
- KRS** – Krajowy Rejestr Sądowy
- M. Praw.** – Monitor Prawniczy

NORT	– Notarialny Rejestr Testamentów
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, seria A
St. Praw.	– Studia Prawnicze
Zb. Orz	– Zbiór Orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii (Wspólnoty) Europejskiej
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

SŁOWO WSTĘPNE

Od 2001 r. na polskim rynku wydawniczym stale obecny był przeznaczony dla studentów kierunków nieprawnych podręcznik *Zarys prawa*, którego ósme wydanie ukazało się w wydawnictwie LexisNexis w 2010 r. Jego niewątpliwą zaletą było to, że z ogromnego materiału prawniczego prezentował w przystępnej formie zagadnienia najbardziej niezbędne i przydatne do studiowania przedmiotów takich jak podstawy prawa czy encyklopedia prawa.

Wiele czynników natury organizacyjnej, kadrowej, ale także merytorycznej spowodowało, że prosta kontynuacja tego podręcznika okazała się niemożliwa. Zmianie uległ skład zespołu autorskiego: z wcześniejszych autorów pozostało dwóch – J. Kuciński i S. Korycki, dołączyło natomiast do tego przedsięwzięcia czterech nowych – J. Barcz, A. Bierć, J. Jakubowska-Hara, W. Sanetra. Zmieniły się więc także treść podręcznika, wybór zagadnień i sposób ich prezentacji. To wszystko spowodowało, że nie był on dziewiątą edycją poprzedniego podręcznika (pomimo pewnych z nim związków), ale pierwszym wydaniem, przy zachowanej dotychczasowej nazwie.

Podręcznik *Zarys prawa* nadal przewidziany jest jako pomoc dydaktyczna dla studentów kierunków nieprawnych – ekonomii, zarządzania, finansów i rachunkowości, politologii, stosunków międzynarodowych, europeistyki, socjologii, psychologii, bezpieczeństwa i innych. Realizacji takiego założenia podporządkowana została koncepcja treści podręcznika, w którym wyróżnić można trzy części składające się na całość wykładu:

- 1) podstawy wiedzy o prawie (rozdział I),
- 2) elementy prawa Rzeczypospolitej Polskiej (rozdziały II–VI),
- 3) podstawy wiedzy o prawie Unii Europejskiej (rozdział VII).

Rozważania zawarte w części pierwszej pozwalają na opanowanie podstawowej wiedzy, nabycie umiejętności oraz kompetencji społecznych z zakresu teorii prawa i stanowią niezbędny wstęp do studiowania instytucji prawnych należących do kilku wybranych podstawowych gałęzi prawa Rzeczypospolitej Polskiej, przedstawionych w rozdziałach II–VI.

Wybór tych gałęzi prawa nie był sprawą łatwą. Nie mając możliwości zaprezentowania elementów wszystkich gałęzi obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej, chociażby ze względu na ograniczenia wynikające z objętości podręcznika, autorzy przy wyborze kierowali się kryterium przydatności wiedzy w przyszłej pracy zawodowej i życiu obecnie studiujących. Stąd zdecydowali się na prezentację elementów prawa konstytucyjnego, prawa administracyjnego, prawa cywilnego, prawa karnego oraz prawa pracy. Wybór ten ma charakter umowny i może być różnie oceniany.

Wątpliwości zespołu autorskiego nie budziła natomiast potrzeba zamieszczenia w podręczniku rozdziału zawierającego podstawową wiedzę o prawie Unii Europejskiej, dalece zmienionym w wyniku ratyfikacji przez państwa członkowskie Unii Traktatu z Lizbony, który wszedł w życie 1 grudnia 2009 r. i wprowadził istotne nowe regulacje w unijnym porządku prawnym. Akty prawa Unii Europejskiej – pierwotnego i pochodnego – są bezpośrednio stosowane w Rzeczypospolitej Polskiej, zajmując wysoką pozycję w relacji do aktów normatywnych prawa polskiego.

Podręcznik został przygotowany przez autorów z kilku ośrodków naukowych: Społecznej Akademii Nauk w Łodzi (filia w Warszawie) – prof. dr hab. Jerzy Kuciński; Wyższej Szkoły Prawa im. Heleny Chodkowskiej we Wrocławiu – prof. dr hab. Walerian Sanetra; Instytutu Nauk Prawnych PAN – prof. dr hab. Jolanta Jakubowska-Hara, prof. dr hab. Andrzej Bierć; Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie – prof. dr hab. Jan Barcz; Uczelni Techniczno-Handlowej im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie – prof. dr hab. Stefan Korycki. To, że jest on wynikiem pracy zespołowej, ma określone zalety (głęboka znajomość zagadnień przez poszczególnych autorów, różnorodność temperamentów pisarskich), ale także pewne słabości (trudność zapewnienia całkowitej spójności wykładowej i językowej). Najpełniej przydatność podręcznika ocenia Czytelnicy.

Redaktor naukowy
Jerzy Kuciński
Warszawa, lipiec 2016 r.

PODSTAWY WIEDZY O PRAWIE

1. Prawo jako zespół norm

1.1. Pojęcie prawa

Termin „prawo” jest pojęciem wieloznacznym, które ma w języku potocznym o wiele szerszy zasięg treściowy niż na gruncie nauki prawa i praktyki prawniczej. Na przykład w naukach przyrodniczych i społecznych termin „prawo” oznacza obiektywne prawidłowości występujące w świecie przyrody lub w życiu społecznym. Pojęcie „prawo” nie jest jednak jednoznaczne również w języku prawniczym. Terminu tego używamy do oznaczenia pewnych konkretnych uprawnień (prawo własności, prawo wyborcze, prawo do wypoczynku itp.). Pojęciem „prawo” posługujemy się także, gdy dokonujemy wyodrębnienia poszczególnych gałęzi składających się na system prawa (prawo konstytucyjne, prawo administracyjne, prawo cywilne itd.). Wreszcie termin „prawo” w najszerszym jego znaczeniu służy do nazwania zespołu norm określających postępowanie ludzi, norm ustanowionych lub usankcjonowanych przez państwo. W takim właśnie znaczeniu będziemy najczęściej posługiwali się terminem „prawo” w tym podręczniku.

 Na prawo składają się normy postępowania dotyczące ludzi. Norma to pewien wzorzec pozwalający podzielić zachowania na takie, które są z nią zgodne, na takie, które są z nią niezgodne, oraz na takie, do których dana norma się nie odnosi. Norma postępowania to będąca wytworem ludzi wypowiedź bezpośrednio wyrażająca wobec danego podmiotu lub podmiotów polecenie pewnego zachowania się we wskazanych okolicznościach. Wypowiedź, która ma być uważana za **normę postępowania**, musi więc zawierać określenie:

- 1) **podmiotu** (lub podmiotów), któremu wyznacza się obowiązek danego postępowania (a więc określenie **adresata** normy),
- 2) **okoliczności**, w których postępowanie to ma być realizowane,
- 3) **sposobu zachowania** (działania albo niedziałania).

Normy postępowania można dzielić według najróżniejszych kryteriów. Niektóre z tych podziałów mają istotne znaczenie dla naszych rozważań o prawie.

! W zależności od sposobu określenia w normie adresata i okoliczności można wyróżnić normy **indywidualne** i **generalne**. Normą indywidualną nazywamy normę, w której indywidualnie wskazany jest jej adresat (np.: Iksiński ma przystąpić do egzaminu...) lub okoliczności (np.: rodzina Iksińskich ma przekroczyć granicę 16 grudnia 2016 r. o godz. 11.30). Normą generalną nazywamy normę, której adresat wskazany jest generalnie (np.: studenci zobowiązani są poddać się raz w roku badaniu lekarskiemu) lub w której w sposób generalny określone są okoliczności (np.: jeżeli harcerz dostrzeże w lesie pożar, powinien zgłosić to w najbliższym posterunku policji). Należy jednak odnotować, że norma niekiedy nie traci cech generalności, nawet gdy wiadomo, że skierowana jest do jednego podmiotu (np.: głowy państwa, parlamentu, rządu, premiera, ministra).

Sposób, w jaki norma określa zachowanie jej adresata, daje podstawę do wyróżnienia norm **konkretnych** i **abstrakcyjnych**. Normą konkretną nazywamy normę dotyczącą jednorazowego zachowania adresata (np.: uczestnik zjazdu absolwentów Liceum Ogólnokształcącego w Nasielsku zapłaci za pamiątkowe zdjęcie robione na otwarciu zjazdu kwotą 30 zł). Normy abstrakcyjne dotyczą zaś stałego lub wielokrotnego zachowania adresata normy (np.: prowadzący pojazd, przystępując do wyprzedzania innego pojazdu, obowiązany jest najpierw sprawdzić, czy może dokonać bezpiecznie tego manewru).

- 3 **!** **Prawo jest zespołem norm postępowania.** Do prawa zalicza się **tylko normy generalne** – skierowane do pewnej kategorii adresatów określonych rodzajowo oraz **abstrakcyjne** – obliczone na wielokrotne zastosowanie. Generalność i abstrakcyjność norm prawnych odróżnia je od decyzji będących aktami stosowania prawa, np. orzeczeń sądowych bądź decyzji administracyjnych, które mają charakter norm indywidualnych i konkretnych.
- 4 **!** Cechą zasadniczą odróżniającą prawo od innych zespołów norm postępowania jest to, że **normy prawne są chronione przez państwo**, że państwo gwarantuje ich stosowanie. Biorąc więc wszystkie wskazane elementy pod uwagę, można przyjąć na podstawie rozważań A. Łopatki¹, że **prawo to całokształt generalnych i abstrakcyjnych norm postępowania, ustanowionych lub uznanych przez państwo, których przestrzeganie jest zagwarantowane przez państwo**. Możliwa jest także bardziej syntetyczna, eksponująca jedynie najważniejsze cechy, definicja prawa, którą w ślad za J. Kowalskim² sformułujemy następująco: **prawo to całokształt norm postępowania, które są poparte przymusem państwowym**. Obie definicje wskazują na ścisłe związki prawa z państwem.

¹ Por. A. Łopatka, *Prawoznawstwo*, Warszawa 2000, s. 104–105.

² Por. J. Kowalski, *Wstęp do nauk o państwie i prawie*, Warszawa 1971, s. 183–184.

Pisząc o poparciu lub gwarantowaniu norm prawnych przymusem państwowym, należy mieć na względzie, że przymus ten nie jest oczywiście jedynym ani nawet głównym elementem skłaniającym adresatów do przestrzegania prawa. Pierwzoplanową rolą, jaką ma do spełnienia prawo w społeczeństwie, jest **rola wychowawcza**. Istotnym motywem skłaniającym prawodawcę do tworzenia prawa (i upowszechniania wiedzy o tym prawie) jest wprowadzenie w życie akceptowanych przez niego wzorców postępowania, którym adresaci norm prawnych powinni dawać posłuch. Kształtowanie społecznych postaw mieści się w samej istocie prawa³. Wychowawcza rola prawa powiązana jest w swoisty sposób z drugą jego **rolą – represyjną**. Zastosowanie sankcji wobec adresata normy nieprzestrzegającego nakazu lub zakazu zawartego w normie prawnej jest pewnego rodzaju dolegliwością dla tego adresata, ale w założeniu powinno również oddziaływać nań wychowawczo.

 W literaturze przedmiotu nie ma jednolitości poglądów w kwestii typologii **funkcji prawa**. Niektórzy autorzy wskazane już społeczne role prawa także zaliczają do jego funkcji⁴.

 Spośród innych funkcji prawa wskazuje się najczęściej następujące:

- 1) **funkcję stabilizacyjną**, wyrażającą się w tym, że skutkiem działania prawa w stosunkach społecznych powinno być utrwalanie istniejącego w nich ładu politycznego, gospodarczego, socjalnego itp.,
- 2) **funkcję dynamizującą**, wyrażającą się w promowaniu przez prawo zmian w określonych sferach życia społecznego,
- 3) **funkcję ochronną**, polegającą na tym, że prawo chroni (wspiera) rozmaite wartości i rozwiązania istotne ze społecznego punktu widzenia,
- 4) **funkcję organizacyjną**, która polega na tworzeniu przez prawo instytucjonalnych i proceduralnych warunków życia państwowego i społecznego.

1.2. Praworządność

Problem praworządności jest tak stary, jak stara jest ludzka refleksja o prawie, o jego przestrzeganiu i stosowaniu. Pojawia się już w pracach myślicieli starożytnej Grecji – Platona i Arystotelesa. Termin „praworządność” jest pojęciem ukształtowanym historycznie. Stopniowo rodziła się idea związania państwa prawem oraz pozostająca z nią w ścisłym związku zasada przestrzegania prawa przez organy państwowe, czyli zasada praworządności.

³ A. Redelbach, *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 1999, s. 122.

⁴ Tamże, s. 122; T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2013, s. 166; Z. Ziemiński (w:) S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 233.

Podręcznik został przygotowany przez naukowców z kilku uczelni. Autorzy: **prof. dr hab. Jan Barcz** – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie, **prof. dr hab. Andrzej Bierć** – Instytut Nauk Prawnych PAN, **prof. dr hab. Jolanta Jakubowska-Hara** – Instytut Nauk Prawnych PAN, **prof. dr hab. Stefan Korycki** – Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, **prof. dr hab. Jerzy Kuciński** – Społeczna Akademia Nauk w Łodzi, filia w Warszawie, **prof. dr hab. Walerian Sanetra** – Wyższa Szkoła Prawa im. Heleny Chodkowskiej we Wrocławiu – są wybitnymi specjalistami w poszczególnych analizowanych dziedzinach prawa.

Autorzy w sposób zwięzły i klarowny przedstawiają najważniejsze zagadnienia dotyczące różnych gałęzi prawa. Przy ich wyborze kierowali się kryterium przydatności wiedzy w przyszłej pracy zawodowej studiujących. Ten wzgląd zdecydował o konieczności omówienia najważniejszych rozwiązań prawa: konstytucyjnego, administracyjnego, karnego, cywilnego i prawa pracy. Autorzy wyłożyli także podstawy wiedzy o prawie Unii Europejskiej, przybliżając Czytelnikowi jej system instytucjonalny i porządek prawny. Podręcznik uwzględnia najnowsze zmiany w prezentowanych przez autorów dziedzinach, ukazując główne analizowane zagadnienia w aktualnym stanie prawnym.

Podręcznik składa się z trzech części obejmujących:

- podstawy wiedzy o prawie (rozdział I),
- elementy prawa Rzeczypospolitej Polskiej (rozdziały II–VI),
- podstawy wiedzy o prawie Unii Europejskiej (rozdział VII).

Publikacja skierowana jest do studentów szkół ekonomicznych, biznesu, administracji i zarządzania, marketingu, socjologii, dziennikarstwa, politologii, a także do tych wszystkich, którzy chcą wzbogacić swą ogólną wiedzę o podstawach prawa.

9 788380 925052 W02P01

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8092-505-2

9 788380 925052

LEX Student
—— Prawa